

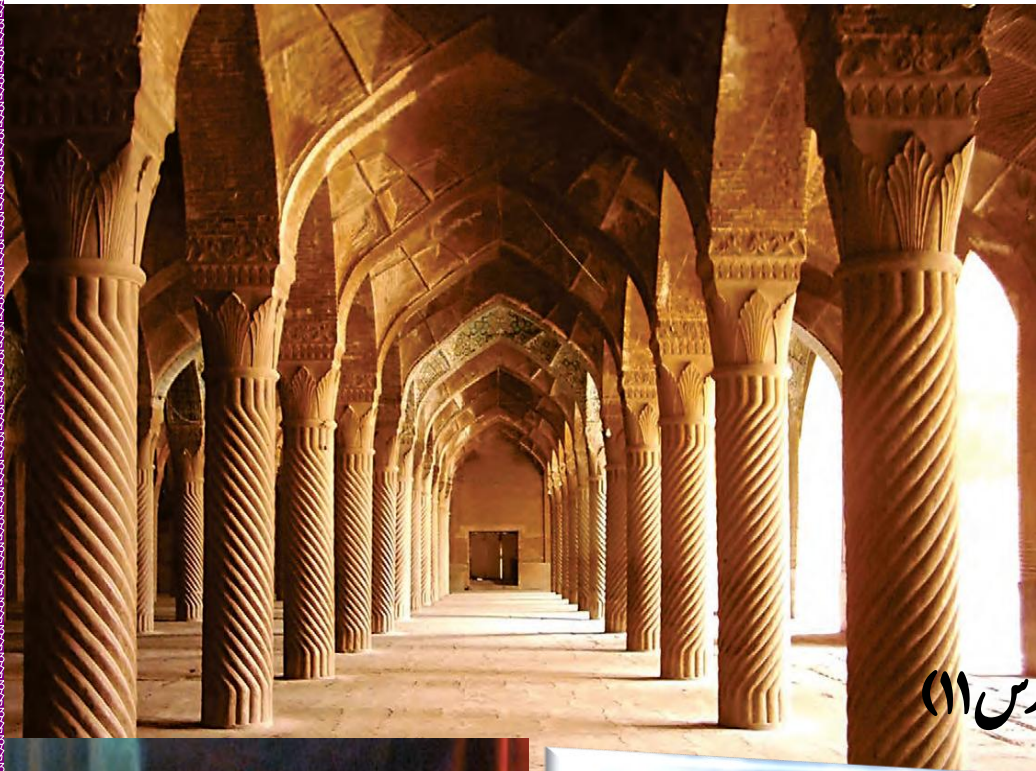
درسنامه و نکات مهم مطالعات اجتماعی

ایران از عهد نادرشاه تا ناصرالدین شاه (فصل ۶) نهم

تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی ایران (درس ۱۱)

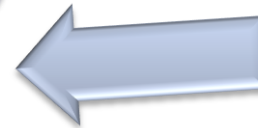
دیر: صفوی

سال تحصیلی: ۱۴۰۱-۱۴۰۰ فارس، جهرم



ایران گرفتار تجزیه و
تفرقه شد.

در پی تسلط
افغان ها بر
اصفهان



و قتل شاه سلطان
حسین صفوی

افغان ها توان
حکومت بر سراسر
ایران را نداشتند.



۱- به همین دلیل ، در
گوشه و کنار ایران
افرادی مدعی حکومت
شدند.

۲- روسیه و عثمانی با
استفاده از آشفتگی
اوضاع، قسمت هایی از
شمال و غرب ایران را
اشغال کردند.

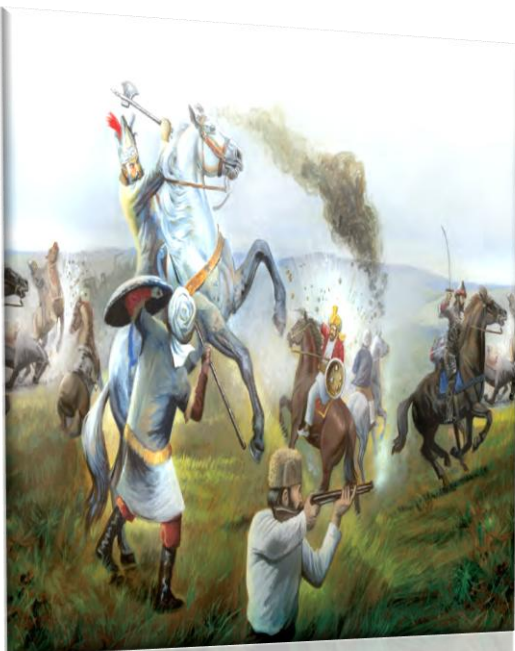
بعد از حکومت صفوی حکومت هایی به ترتیب در ایران به وجود آمدند:

- **افشاریه** حکومت ناپایدار
- **زندیه** آرامش و آسایش گذرا
- **قاجاریه** گسترش نفوذ و دخالت های کشورهای استعمارگر

افشاریه : حکومت ناپایدار

در شرایطی که افغان ها بر اصفهان مسلط شده بودند و ایران دچار تجزیه و تفرقه شده بود و ...





۷- نادرشاه کوشید ایران را به کشوری یکپارچه و قدرتمند تبدیل کند.

۸- او از موقعیت حساس خلیج فارس و اهمیت نیروی دریایی آگاه بود ، به

همین دلیل برای تاسیس نیروی دریایی ایران در خلیج فارس ، کارهایی انجام داد

اما با مرگ وی این کارها متوقف شد.

۹- در سال های پایانی حکومت نادر ، نافرمانی و شورش ها تاثیر نامطلوبی

بر او گذاشت.

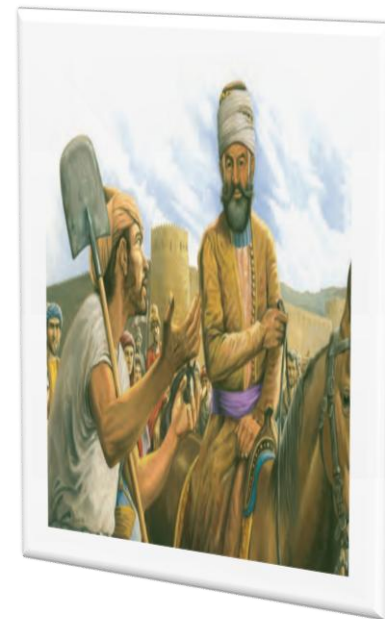
۱۰- نادر به اطرافیان و سرداران خود بدگمان شده بود ، و به رفتارهای خشونت آمیز و بی رحمانه روی آورد.

۱۱- در نتیجه فرماندهان سپاه نادر که از جان خود می ترسیدند ، او را به قتل رساندند.

به دنبال قتل نادر شاه، ایران بار دیگر صحنه جنگ حاکمان محلی و سران ایل ها تبدیل شد.

زندیه : آرامش و آسایش گذرا کریم خان از ایل زند ، توانست بر مدعیان پیروز شود و برای مدتی به نزاع و درگیری های داخلی پایان بخشد.

- + او حکومت بخش بزرگی از ایران به جز خراسان (در دست نوه نادر بود) را به دست گرفت .
- + سلسله زندیه را تاسیس کرد.
- + او ۳۰ سال بر ایران حکومت کرد.
- + لقب وکیل الرعایا(نماینده مردم) را برای خود برگزید.
- + به رفاه عمومی مردم توجه می کرد و به صلح ، آسایش و آرامش آنها اهمیت می داد.
- + او سعی کرد از بروز ناامنی و شورش های داخلی جلوگیری کند.
- + در دوران او ثبات و آرامش نسبی در سراسر کشور به وجود آمد، در نتیجه اوضاع اجتماعی و اقتصادی بهتر شد.
- + در دوران او بناهای مهمی مانند: بازار و مسجد و حمام وکیل و ارگ کریم خان در شیراز ساخته شد.
- + فعالیت های علمی و فرهنگی در شیراز رونق گرفت.



همزمان با به قدرت رسیدن خاندان زند ← انگلستان بر هندوستان مسلط شده بود.
تسلط انگلستان بر هند باعث دسترسی بیشتر انگلستان بر اقیانوس هند و دریاهاى جنوبى ایران شده بود.
و در نتیجه نفوذ تجارى انگلستان در ایران بیشتر شد.

با مرگ کریم خان افراد خاندان او برای کسب قدرت با یکدیگر درگیر شدند و بار دیگر جنگ داخلی کشور را فرا گرفت.

قاجاریه : گسترش نفوذ و دخالت های کشورهای استعمارگر

- **ایل قاجار** یکی از ایل های ترک تبار ایران بود.
- محل ایل قاجار در **استرآباد** (گرگان) بود.
- آقا محمد خان پسر یکی از روسای ایل قاجار بود.
- پس از مرگ کریم خان برای رسیدن به حکومت تلاش کرد.
- او **لطفعلی خان زند** آخرین فرمانروای زند را شکست داد و او را به قتل رساند.
- و همچنین مردم کرمان را به دلیل پناه دادن به لطفعلی خان ، بی رحمانه مجازات کرد.
- **آقا محمد خان** پس از لشکرکشی های پیاپی بر سراسر ایران مسلط شد.
- او حکومت قاجار را تاسیس کرد و **تهران** را به عنوان پایتخت انتخاب کرد.
- آقا محمد خان فردی **تند خو و بی رحم** بود.
- او **دو سال** حکومت کرد. سرانجام به دست خدمتکارانش کشته شد.
- و بعد از او **برادر زاده اش فتحعلی شاه (باباخان)** به قدرت رسید.



فتحعلی شاه قاجار

دوره حکومت فتحعلی شاه ، همزمان شد با آغاز نفوذ و دخالت گسترده کشورهای روسیه ، انگلستان و فرانسه در ایران

پاسخ فعالیت ۲ و ۳ صفحه ۷۲

الف) هر سه سلسله بر اساس زور و با اتکا به نیروی نظامی حکومت را به دست گرفتند و نه بر پایه استدلال، مذاکره، توافق و قانون.

ب) همه این سلسله‌ها به اتکای عناصر و نیروهای ایلی به قدرت رسیدند.

پ) بنیانگذاران هر سه حکومت به خصوص نادرشاه افشار و آقامحمدخان قاجار به استقلال سیاسی، یکپارچگی سرزمینی و حفظ مرزهای ایران توجه و اهتمام جدی داشتند.

ت) هر سه سلسله در پی دوره‌ای از کشمکش و درگیری‌های داخلی به قدرت رسیدند.

۳ آقامحمدخان در انتخاب تهران به نکات زیر توجه داشت :

■ موقعیت جغرافیایی و ارتباطی مناسب تهران

■ آب‌وهوای مطلوب و وجود منابع آب کافی

■ نزدیکی به استرآباد، مرکز ایل قاجار

فعالیت فعالیت ۴ صفحه ۷۴

۴ مقارن با دوره زندگی دو تحول مهم اقتصادی و سیاسی در اروپا رخ داد که بر روند تحولات تاریخ نه تنها در کشورهای اروپایی که در سایر نقاط جهان نیز اثر شگرفی نهاد.

الف) انقلاب صنعتی در نیمه قرن ۱۸ م که از انگلستان آغاز شد و به سایر کشورهای اروپایی رسوخ کرد. با این انقلاب نیروی ماشین جایگزین نیروی انسان در فعالیت‌های اقتصادی به ویژه تولید کالاهای صنعتی شد. با ورود ماشین به عرصه تولید، حجم و کیفیت تولید به سرعت افزایش یافت؛ تداوم و گسترش فعالیت صنایع ماشینی و کارخانه‌های صنعتی اروپا نیازمند تأمین مواد و منابع اولیه و بازار فروش فراسوی مرزهای کشورهای اروپایی بود. از این رو، دولت‌های اروپایی به اتکای قدرت اقتصادی و توان نظامی ناشی از تسلیحات نظامی پیشرفته، فعالیت و رقابت‌های استعماری خود را برای تسلط بر منابع و بازارهای فروش سرزمین‌های غیراروپایی تشدید کردند.

ب) انقلاب کبیر فرانسه، تحول مهم سیاسی سرنوشت‌سازی بود که در نیمه پایانی قرن ۱۸ م رخ داد و بر فضای فکری و سیاسی ابتدا فرانسه و دیگر کشورهای اروپایی و سپس سایر کشورهای جهان تأثیر نهاد. با این انقلاب اندیشه و تمایلات آزادی‌خواهی، حاکمیت ملی، استقلال‌طلبی و حقوق بشر نضج و گسترش یافت و به تدریج نظام‌های استبدادی و مطلقه جای خود را به نظام‌های آزاد و دموکرات دادند. در سده ۱۹ م اندیشه و ارزش‌های برآمده از انقلاب کبیر فرانسه به کشورهای آسیایی از جمله ایران نیز سرایت کرد و در بروز انقلاب مشروطیت نقش و اثر داشت.



قلمرو ایران در زمان زندیه



قلمرو ایران در زمان نادر شاه افشار



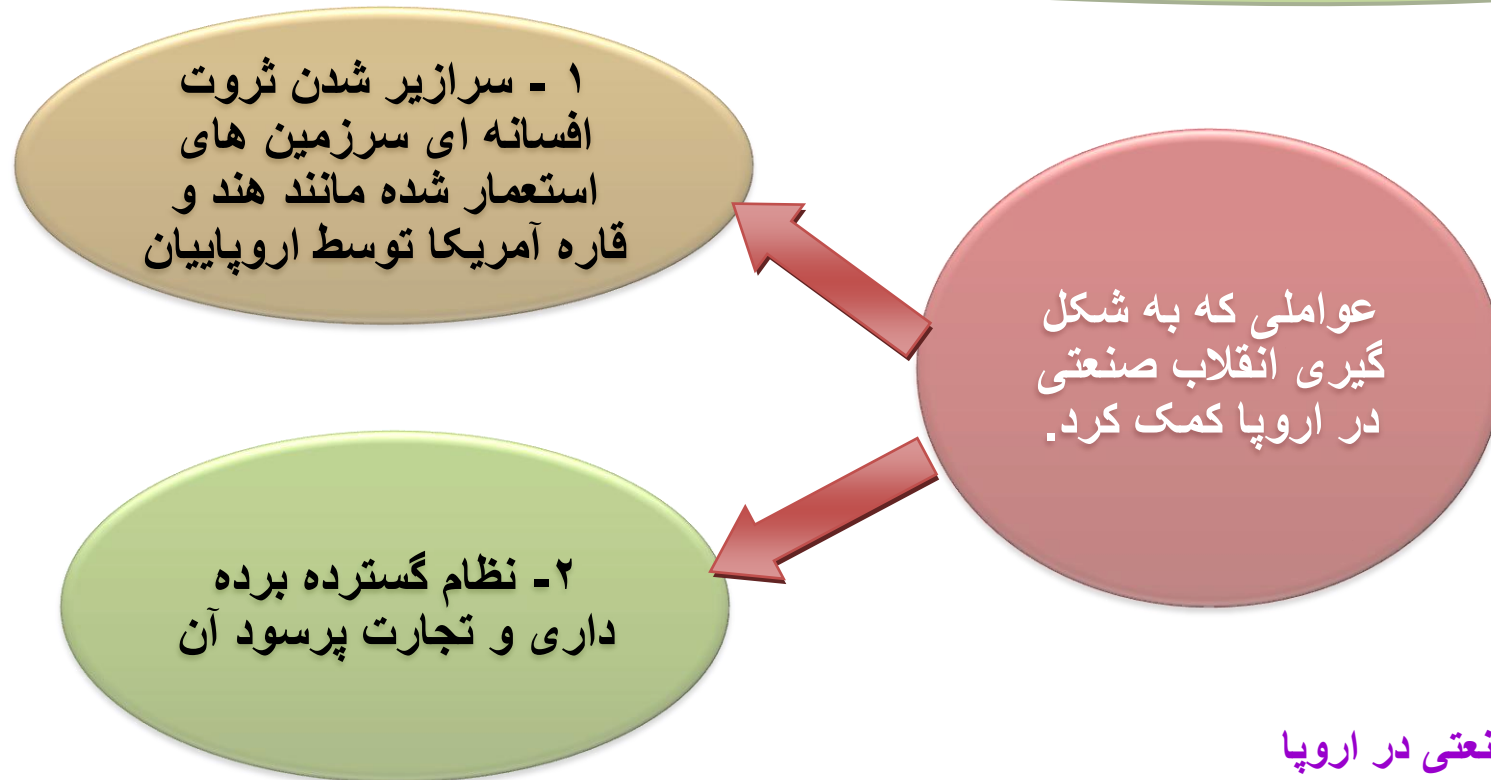
قلمرو ایران در اوایل حکومت قاجاریه

به قلمرو ایران در زمان حکومت های افشاریه ، زندیه و اوایل حکومت قاجاریه توجه کنید و مقایسه نمایید.

اوضاع اروپا

در فاصله سقوط صفویه تا روی کار آمدن قاجاریه اوضاع کشورهای اروپایی تغییر کرده بود.

یکی از دلایل عمده این تغییرات **انقلاب صنعتی** بود که از **انگلستان** آغاز شد و در کشورهای دیگر اروپایی گسترش یافت.



- ❖ جایگزین شدن نیروی ماشین و ابزارهای صنعتی به جای نیروی انسانی و ابزارهای دستی
- ❖ در نتیجه سرعت تولید و میزان تولید افزایش یافت.

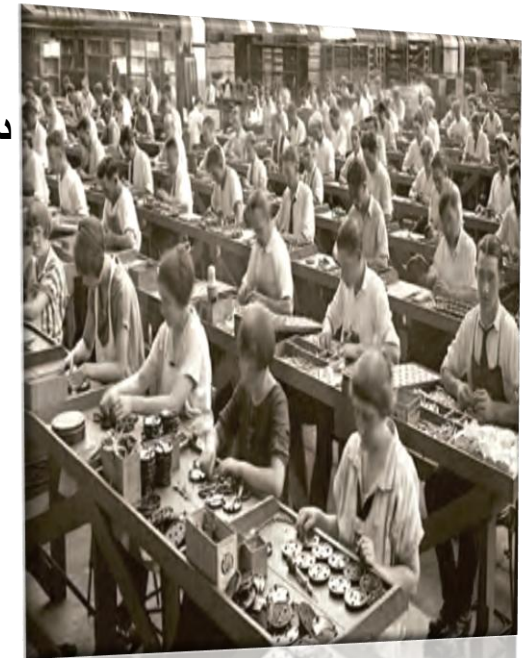
تأثیر انقلاب صنعتی بر کشورهای اروپایی

- ❖ موجب افزایش قدرت اقتصادی ، نظامی و سیاسی کشورهای اروپایی شد، در نتیجه طغیانگری آن کشورها
- ❖ توجه کشورهای اروپایی به کشورهایی که نیروی کار انسانی ، مواد اولیه و بازار مصرف

به این ترتیب بیشتر کشورهای اروپایی رقابت های استعماری خود را افزایش دادند و نابرابری در سطح جهان بیشتر و بیشتر شد.



در انقلاب صنعتی تنها هدف اصلی ، افزایش تولید و فروش بیشتر بود
این امر سبب رواج نگاه ابزاری به انسان شد.
در نتیجه مصرف گرایی رواج یافت .
یکی از پیامدهای مخرب این دوران به بعد ، آسیب شدید به
محیط زیست بود.



حمله روسیه به ایران

روسیه تا پیش از فرمانروایی پترکبیر کشوری ضعیف و عقب مانده بود ،
اما در نتیجه برنامه ها و فعالیت های او به کشوری قدرتمند و استعمارگر
تبدیل شد.

روسیه پس از قدرتمند شدن با حمله به کشورهای همسایه ، قلمرو خود را گسترش داد.

از اهداف استعماری روسیه ، رسیدن به آب های خلیج فارس و اقیانوس هند بود.

در زمان فتحعلی شاه قاجار روسیه با سپاهی مجهز به سلاح های جدید و آشنا با فنون جنگی
به قلمرو ایران در قفقاز حمله کرد.

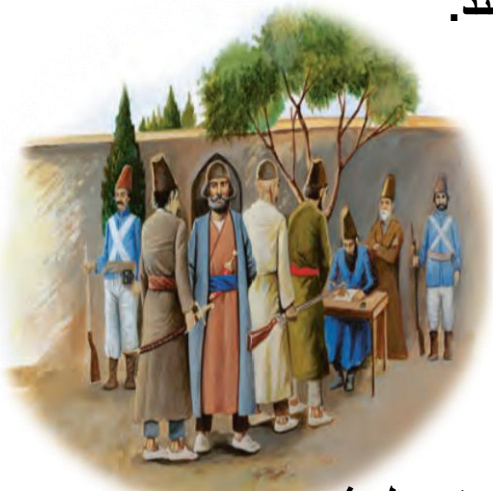
در آن زمان سپاه ایران :

- تشکیل شده بود از جنگاوران ایل های مختلف
- این سپاه با سلاح های ابتدایی به مقابله با نیروهای متجاوز روسیه پرداخت.
- سرانجام پس از ۱۰ سال جنگ نابرابر ، روسیه پیروز شد.

پس از شکست ایران از روسیه **عهدنامه گلستان** بر ایران تحمیل شد.

به موجب این عهدنامه

- ایالت های گرجستان و داغستان
- از حاکمیت ایران خارج شدند و تحت حاکمیت روسیه قرار گرفتند.
- و شهرهای باکو و گنجه



پس از عهدنامه گلستان با فتوای علما برای آزاد سازی مناطق اشغالی سپاه ایران که از جنگاوران ایل ها و نیروهای داوطلب مردمی تشکیل شده بود ، به سرعت مناطق اشغالی را آزاد کرد ولی روسیه با تمام قوا و تجهیزات خود وارد جنگ شد و ایران را شکست داد.

پس از شکست مجدد ایران عهدنامه **ترکمانچای** که ننگین تر از عهدنامه گلستان بود بر ایران تحمیل شد.

بر اساس این قرارداد **ترکمانچای** :

- ۱ - سرزمین های ایرانی شمال رود ارس به تصرف روسیه درآمد.
- ۲ - همچون معاهده گلستان ، ایران از داشتن کشتی جنگی در دریای مازندران محروم گردید.
- ۳ - ایران مجبور به پرداخت غرامت به روسیه شد.



صفوی دبیر مطالعات اجتماعی ، فارس ، جهرم

علل شکست ایران در جنگ با روسیه و معاهدات خسارت بار گلستان و ترکمان چای

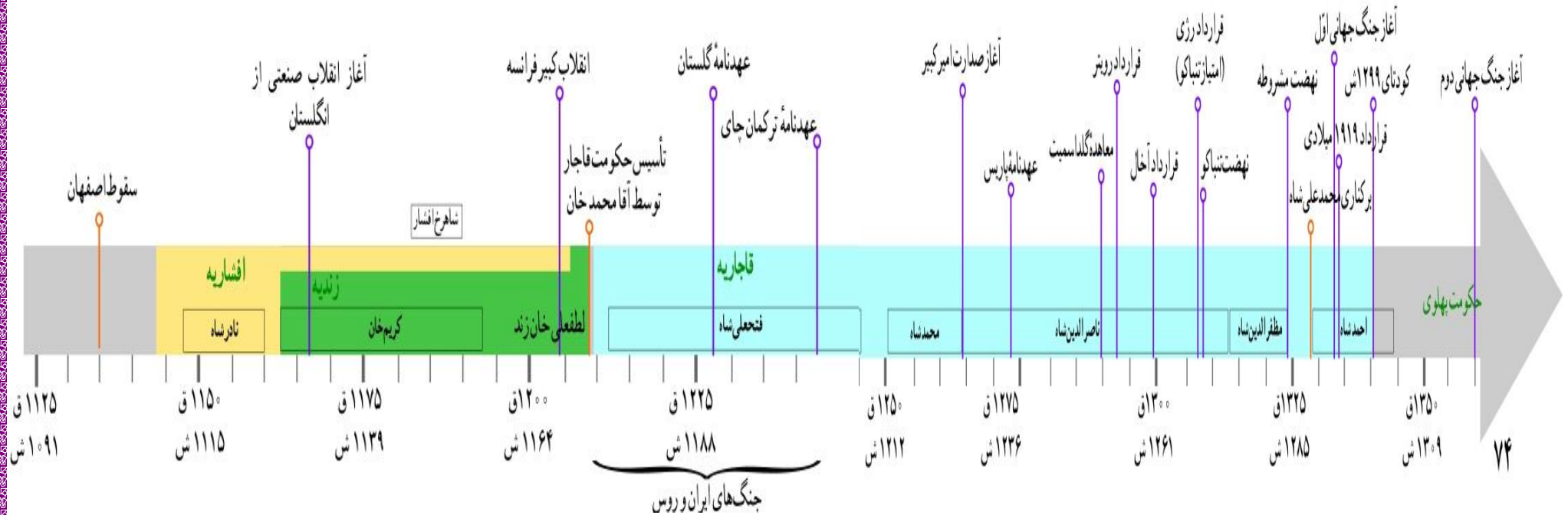
انزوای برخی شخصیت های کارآمد مانند قائم مقام

خیانت برخی از درباریان

ضعف در فرماندهی و بخشی از لشکر

میانجیگری خائنانه انگلیس

فریب کاری روس ها



اهداف و برنامه های استعماری انگلستان در ایران

❖ در اوایل دوره قاجار ، مهم ترین مستعمره انگلستان هندوستان بود.

❖ در آن زمان هندوستان با ایران همسایه بود.

❖ حفظ هندوستان به عنوان مستعمره برای انگلستان بسیار اهمیت داشت.

❖ یکی از هدف های اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با ایران در زمان حکومت قاجار

این بود که :

✓ ایران نگذارد کشورهای رقیب (روسیه و فرانسه) از طریق ایران به هندوستان دسترسی پیدا کنند.



عهدنامه های ایران و انگلستان در زمان قاجار

۱- در زمان حکومت فتحعلی شاه

❖ چند عهدنامه میان ایران و انگلستان بسته شد.

❖ در آن عهدنامه ها حکومت قاجار تعهد کرد که به هیچ کشوری اجازه ندهد از خاک

ایران به هندوستان لشکر کشی کند.

❖ در عوض انگلیسی ها متعهد شدند در صورت حمله کشورهای دیگر به ایران ، به

ایران کمک های مالی و نظامی کنند.

البته انگلستان در طول جنگ های روسیه با ایران ، به تعهدات خود عمل نکرد.



۲- عهدنامه ها در زمان محمد شاه و ناصرالدین شاه قاجار

❖ انگلستان در زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه با لشکرکشی به خلیج فارس و حمله به جزایر و بنادر

ایران ، حکومت قاجار را مجبور به جدایی افغانستان از ایران کرد.

❖ انگلیسی ها ناصرالدین شاه را مجبور کردند که با جدایی قسمت شرقی سیستان و بلوچستان از ایران

موافقت کند.

❖ علاوه بر اینها ، تعداد زیادی از جزایر ایرانی خلیج فارس را اشغال و به پایگاه نظامی خود تبدیل

کردند.

قابل ذکر است که همیشه خائنین در رسیدن به اهداف بیگانگان نقش اساسی داشته اند

فعالیت شماره ۵ صفحه ۷۵

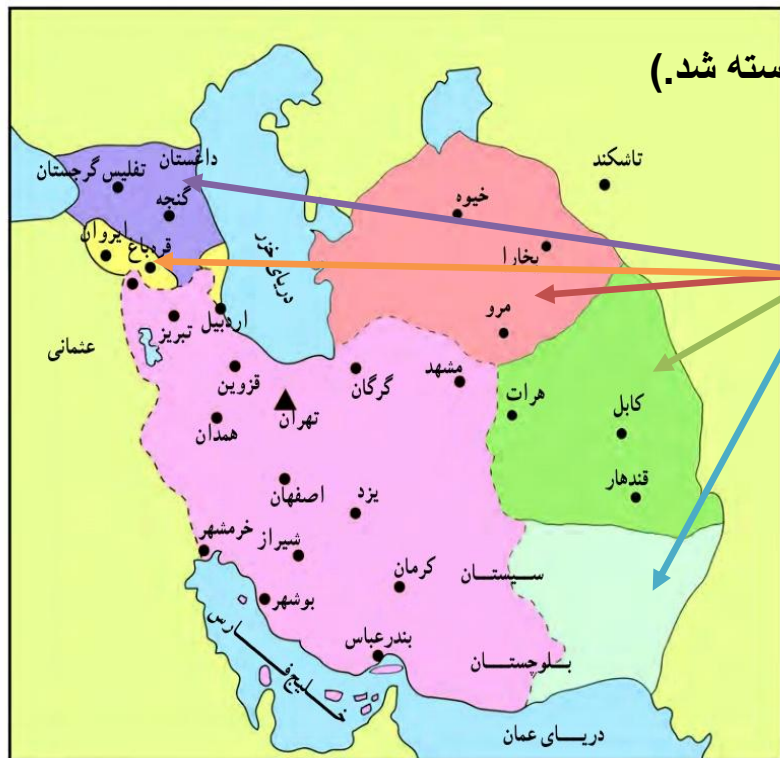
۵ هدف دولت انگلستان از جدا کردن افغانستان و بخش شرقی سیستان و بلوچستان :

■ تأمین امنیت مرزهای هندوستان با ایجاد کشوری حائل بین هندوستان و ایران

■ ممانعت از دستیابی رقبای سیاسی خود مانند روسیه و فرانسه به هندوستان از طریق ایران



جدایی سرزمین های ایرانی در دوره قاجار



عهدنامه گلستان ■ عهدنامه آخال ■ قرارداد گلداسمیت ■
 عهدنامه ترکمان چای ■ عهدنامه پاریس ■

عهدنامه گلستان و ترکمانچای (زمان حکومت فتحعلی شاه)
 عهدنامه گلداسمیت و آخال (در زمان حکومت ناصرالدین شاه)
 عهدنامه پاریس (از زمان حکومت محمد شاه آغاز و در زمان ناصرالدین بسته شد.)

مناطق جدا شده از ایران در زمان حکومت قاجار

پاسخ کاربرگه شماره ۹

عنوان عهدنامه و قرارداد	کشور استعمارگر	
گلستان	روسیه	۱- تفلیس و گنجه
پاریس	انگلستان	۲- هرات
آخال	روسیه	۳- مرو و خیوه
ترکمان چای	روسیه	۴- ایروان و قره باغ
گلداسمیت	انگلستان	۵- بلوچستان و سیستان شرقی

اگر به آن چه که انجام می دهید باور داشته باشید، موفق خواهید بود.

موفقیت شما آرزوی من است. صفوی دبیر مطالعات اجتماعی